

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Een paar gedachten over Folklore in het Middelbaar Onderwijs.

Opgedragen aan Prof. Dr Paul de Keyser,
schrijver van « Folklore en Onderwijs ».

Adolescent en Folklore. Eén kenmerk tint de hele levensphase van de adolescent : het irrationele. En omdat de folklore nu juist de wetenschap is van het irrationele, kan ze rond de jongeling een atmosfeer vormen, zoals géén klassiek studie-object er een vermag te scheppen. En dat juist op het ogenblik dat het groeiende kind zijn afzonderend egocentrisme neutraliseert en zich voelen gaat als lid van een gemeenschap, van kleine gemeenschappen, als clubs, kliekjes — of benden, met een samenhorigheidsmentaliteit, die misschien niet heel ver aflight van de primitieve « buurtschap ».

Maar spoedig gaat die tendenz breed uitslaan en worden tot wat wel « sociaal bewustzijn » kan genoemd worden. En nu begint een gulzig oogsten van al wat menselijk is. — Maar dat doet ook de Folklore...

In de aankomende jongeling groeit een polariteit die al intenser wordt : tegenover dat sociale, dat inter-humanitaire, of misschien juist als kern er van, ontwikkelt zich een zelfgevoel, een onafhankelijkheidszin die het individu staande zullen houden, als eenheid, en beletten dat het verwasemen zou in de nivellerende gemeenschap. En is ook de Folklore als wetenschap niet

zelfbewustheid binnen het onbewuste van een volksgemeenschap?

Het moet een diepe stempel drukken, als de ontluikende critische waarneming te allen kante zichzelf terugvindt in wezens zó ver en toch zo na, zó verschillend en toch zo gelijk, zó vreemd en toch zó eigen. En wat er in de jonge ziel omgaan moet, als de vonkjes logische denkkraft alhier en aldaar een verband belichten, dat totnogtoe ontgaan was aan de waarheidszoeker in de dop, en hij meteen ontdekken zal een stuk van zichzelf in anderen, een stuk van anderen in zichzelf.

Maar om zó een proces in gang te zetten en aan zó hoge eisen te voldoen, mag de folklore niet worden tot een schoolvak, naast de vele andere schoolvakken die aan hun roeping te kort komen. In het Middelbaar Onderwijs moet Folklore de geest zijn, die de vakken drijft in een bepaalde zin, ontastbaar en ondefiniëerbaar, onomschreven en vaag, met de boeiende tragiek en de boeiende humor van het leven.

Zal van de Folklore echter de machtige impuls uitgaan die een mens moet helpen vormen, dan zal ze niet binnen haar streng-wetenschappelijk afgebakend gebied mogen blijven, maar worden tot « **Grote Folklore** », die, waar het moet, feiten halen kan uit de primitiefste cultuurvormen van vroeger en nu, uit alle beschavingskringen en standen, — zodat haar opvoedende waarde zal stijgen, als ze enkele gebieden bestrijken kan die eigenlijk ontgonnen worden door ethnographie en anthropologie, door ethnologie en cultuurgeschiedenis, door archeologie en semantiek.

Folklore en Programma Middelbaar Onderwijs.

De Folklore, als bevruchtende geest van het M. O. ligt helemaal in de lijn door het programma getrokken, naar de vorm; en voor een groot deel naar de inhoud.

Moraal. — p. 19 vraagt het Programma voor het M. O. : « De cursus in de zedenleer zal dus geen louter theoretisch onderwijs worden, doch hoofdzakelijk bestaan in het lezen en toelichten van werken welke van duidelijk uitgesproken moraliserende aard zijn ». Dergelijke stof is bedoeld als schakel tussen de empirische gesprekken op de Lagere School en de abstracte moraal op de Universiteit. En dus ligt eigenlijk in het Middel-

baar Onderwijs het gebied van de massa zedelijke feiten, door de Grote Folklore bijgebracht, als zoveel documenten waaruit het Hoger Onderwijs de zedelijke normen zal weten te abstraheren.

Misschien wordt dan meteen de stellig te sterk uitgesproken neiging naar papieren moraal enigszins geneutraliseerd. Waarschijnlijk brengt de folklore ook meer natuurlijkheid door naast het uitsluitend heroïsche ook de moraal van de man-uit-het-leven te ontleden. De moraal op deze grondslag kan er toe komen aan de adolescenten te laten merken hoe alle cultuurgraden en alle standen van een moraal doordrongen zijn, die varieert in haar feitelijkheden, maar universeel is in haar geest. Voor vreemde volkeren wordt dan stellig gezonde en kloeke sympathie verwekt.

Talen. — Talen zijn geen entiteit : ze hebben alleen een bestaan in functie van het volk dat die taal spreekt of sprak. Een nieuwe phase begon, toen men in het taalonderwijs ging grijpen naar idioom, spreuk en zegswijze. De volgende phase brengt Folklore, en overbrugt de gaping levende taal-schooltaal.

En waarom ook niet Folklore in het onderwijs van klassieke talen ? Waren Grieken en Romeinen dan geen mensen ? De officiële leidraad « Oude Talen. Methodische onderrichtingen — 1929 » schijnt enigszins in die zin te voeren, waar hij Leibniz aanhaalt : « Men moet onder het stro der woorden, de korrel der dingen kunnen ontdekken » (p. 12) — en verder : « De leraar die in zijn commentaar voor de leerlingen niet gedurig het moderne leven in verband zou brengen met dat der Oudheid, zou blijk geven van geestesarmoede. Hij zou tekortkomen aan zijn voornaamste plichten als opleider » (p. 13).

Is het geen Folklore, het voorspellen van de toekomst bij Grieken en Romeinen, door middeltjes die nog te allen kante in zwang zijn ?...

Moedertaal. — Neemt hier een gans eigen plaats in : het gaat hier over bloed-eigen cultuurgoederen. Een groot deel van de geestelijke folklore wordt immers gedragen door de taal, d. i. dezelfde taal die de jongelingen moeten « bestuderen », gesproken door het volk waarin ze leven, waarvan ze een levend stuk zijn. Het wonderlijke is eigenlijk niet dat de Folklore het moedertaal-onderwijs wil binnendringen, maar dat het moeder-

taal-onderwijs het zolang zonder folklore uitgehouden heeft. In deze richting loopt de stroming die het hele moedertaal-onderwijs bouwen wil op het dialect, waaruit de beschaafde taal haar leven krijgen zou, zoals de edelste fruitboom zijn sappen haalt uit de wildeling waarop hij geënt is. En alle aspecten van het taalonderwijs zijn er bij betrokken en worden door de folklore verlevendigd. Vanaf de letterkundige geschiedenis, waarin altijd heel wat Volkskunde bezonken ligt, tot de opstellen die zullen verbazen door het brio waarmee sommige adolescenten hun eigen Folklore beleven. Volkskunde viert hoogtij in de taalkunde, waarin het volk zélf aan het rijmen en dichten, het sproken en het spotten gaat. Zo komt ook meer humor in de school — en humor betekent verfijning : woorspelingen en zelfspot, vergelijkingen en apologische spreuken, woordvorming en re-freintjes, parodie en volkstypen — zoveel verschijnselen die rondom ons steeds nieuwe taal scheppen.

Geschiedenis. — Een vak dat rechtstreeks gediend wordt door de Folklore : de folkloristische feiten zijn wel eens documenten die dateren uit eeuwen welke zelfs niet in steen bewaard bleven... en soms heel wat lichter te ontcijferen zijn, door de patina van het volksleven heen.

Het programma verzet zich niet tegen een volkskundige geest in het geschiedenis-onderwijs. Folklore wordt zelfs even vermeld bij de documentatie (p. 13 van de Wenken over het Onderwijs in de Geschiedenis en de Aardrijkskunde aan de Athenea en de Rijksmiddelbare Scholen) : « De folklore, die meer en meer wordt aangewend en waarvan het belang uit maatschappelijk oogpunt niet te loochenen valt ». Even vermeld dus. Misschien hangt dit samen met passus : « De hoofdstukken **beschaving** zijn dus van het grootste belang en verdienen in het bijzonder bestudeerd te worden » (p. 6). In dit « verdienen in het bijzonder bestudeerd te worden » steekt het kwaad. Het is een bekentenis en een symptoom : na ieder tijdperk komt een beknopt bijvoegsel, « Beschaving », dat in enkele gemeenplaatsen een cultuurperiode heet te « overzien ». Het essentiële wordt tot bijkomstige gemaakt. Pas nadat het geschiedenis-onderwijs naar de geest en naar de feiten cultuurhistorie zal geworden zijn, kan gegrepen worden naar de **levende bron**, Folklore.

Aardrijkskunde. — Onafscheidbaar van de aardrijkskundige landschappen die in het centrum van de geographische belang-

stelling staan, leeft het Volk. Iets meer echter dan een productiefactor. Kon de leraar, naast zijn schematische behandeling van « het landschap Bretagne », de Bretonners typeren, in hun doen en laten, dan ware er kans dat het geographisch begrip Bretagne iets meer werd dan een naam op de kaart van een land. Wat hier geldt voor de Folklore bij de beschaafde volkeren, geldt nog in hogere mate voor de ethnographische en ethnologische gegevens, als zovele lichtpuntjes in lessen vol dorheid. Wat een les in die zin worden kan over Eskimo's, Australiërs of Pygmeeën...

En toont de Grote Folklore ook niet, dat de zon in het leven van de mens nog iets meer is dan een massa materie, waarrond de aarde domweg draaien moet, zoals de cosmographie het leert op een min of meer ingewikkelde manier? En waarom ook de volksweerkunde niet betrokken bij de « bestendige winden » (progr. p. 84) of het klimaat?

Een opwerping: wat dit allemaal met zuivere wetenschap te maken heeft? — Verloochent de astronomie dan haar astrologische oorsprong? En dan, tussen de enigszins folkloristisch getinte opvatting en de reine wetenschap is toch maar hetzelfde verschil als tussen verweerde astronomen en groeiende jongelingen: — het leven.

Mathesis. — Zelfs hier is plaats voor een tikje Folklore, en misschien zullen de studentjes hun mathesis-leraar nóg geestdriftiger verwachten, als ze weten dat hier en daar, als rustpunt in drukke cijfergedoe, een korte uiteenzetting of reminiscentie komt uit de passionnante « magie van de getallen of de figuren », die sinds onheuglijke tijden de mens bezighoudt.

Natuurwetenschappen. — Meer speciaal de biologische wetenschappen — physiologie, dierkunde, plantenkunde — kunnen enorm verlevendigd worden door de volkswetenschap, van de natuurverklaring tot de volksgeneeskunde en de plantlore. Tot uil, wolf of vos behoort, naast alles wat physiologie of dissectie leren kunnen, evenzeer de rol door die dieren gespeeld onder alle hemelsbreedten of in alle tijden, in het sprookje of het epos, de toverij of het raadsel, de naamgeving of het totemisme of de genealogie van een primitief middeleeuws riddersgeslacht.

Uitdrukkingsvakken als muziek, tekenen, handenarbeid, konden in de Folklore motieven vinden met een kunstwaarde hoog

boven het schoolse dat nu verwerkt wordt. Onder de invloed van de romantische Folklore, ontleent de muziek reeds heel wat volksliederen. Een begin. Misschien gaan de plastische vakken ook die weg op, nu heel wat nieuw ingevoerde technieken en materialen meer de nadruk leggen op de spontane productie, die bij de heel jonge mens zeker dicht bij de volkse kunst ligt; om er maar één te noemen : de lino-techniek wijkt in haar resultaten niet zo héél ver af van de volkse houtsnede. Maar hierin lopen we dan toch het programma wat vooruit.

Kunstgeschiedenis kan de Folklore volstrekt niet ontberen, noch wegens haar verwerkte subjecten, noch wegens haar objecten

Zelfs de lichamelijke opvoeding wordt gediend door de folklore : volksspelen zijn ruim zo ontwikkelend als zuiver-wetenschappelijk vastbepaalde spieroefeningen. En wat de belangstelling van de leerlingen betreft... Ik zie ook niet in waarom bv. het vlaggezwaaien zou verworpen worden. En over de volksdansen zeggen de officiële « Suggestions for Teachers » London, 1928, p. 418 : « Morris dances involve considerable muscular strain and should be taken before the age of 11 or 12... Morris and sword dances are essentially teamdances and should be danced accordingly by teams all of the same sex. Country dances are meant for both sexes and whenever possible should be danced by boys and girls together.

Folk-dances vary considerably in difficulty, and if a teacher is in doubt he should get expert advice on the type of dances suitable for his pupils. But the fundamentals of all the English folk-dances are the same and even in the most elementary of them neither the teacher nor the class should ever be content with less than the highest standard both of teaching and of performance ».

Folklore en Moderne Stromingen in de Pedagogiek.

De democratische stroming, die ook reeds enigszins het Middelenbaar Onderwijs beïnvloedt, zal het folkloristisch tinten in de hand werken : niet langer school van één stand, zal het Athenaeum cultuurgoed moeten brengen, aan het ganse volk ontleend, aan jonge mensen die nu niet meer leven ver buiten hun volk, er van gescheiden door taal en geest en zeden, en al heel weinig

voelen konden voor alles wat tot het plebs behoorde. En die richting zal zelfs het Atheneum uitmoeten, als het niet alleen onderwijzen wil, maar werkelijk zijn rol vervullen : opvoeden.

Even voordelig werkt de arbeidsschoolgedachte. En zo'n universeel arbeidsveld als de Folklore kan er voor jonge ontginners bezwaarlijk gevonden worden. In hun eigen huiskring en bij burens, in de straten waar ze langs lopen en in de dorpen waar ze hun verlof doorbrengen, in bladen en boeken ligt de levensstof voor het grijpen. Om 't even welk verschijnsel kunnen ze nu nog beleven : in welke volksbuurt merkt men niet op ieder ogenblik het terugzinken van cultuurgoed, — van de gipsen namaak-kunstwerken vóór de vensters, tot het pseudo-modern behangpapier aan de wand, en de mode van de hoed tot de schoen. Want Folklore is niet uitsluitend het verleden. Hier ook leidt ze prachtig naar de anders nooit te verwezenlijken Gegenwartkunde, het begrijpen van zijn tijd. En wie het kleine niet begrijpt, komt nooit tot het begrip van het grote. Die arbeidsgedachte, die stroming, wordt wonderwel gedragen door de « Geleide Oefeningen », als zovele punten waar de leidende theorie van de leraar samenkomt met de zoekende praxis van de leerling. En hoe onuitputtelijk zulke bron van arbeid is, blijkt, als men denkt aan de steeds wisselende tijdsomstandigheden, in seizoenen en volkskalender; plaatsomstandigheden, omdat in iedere klasse mensen bij mekaar zijn uit allerlei oorden, zodat ze samen een wisselende gemeenschap uitmaken; en de grenzeloze variatie volgens de belangstellingsgebieden van iedere student. Moderne verspreidingstechnieken, als het radiodiffuseren van folkloreplichtigheden, de geïllustreerde bladen met documentaire waarde en de films met volkse ondergrond uit alle landen, zijn natuurlijk gunstige factoren.

Ook het nationale, dat grijpen doet in eigen verleden en eigen cultuur, wordt weeral best gediend door de Folklore.

Is Folklore niet zoiets als een brede geestelijke heemkunde ?

En hier staat het Middelbaar Onderwijs voor één van de polariteiten uit de moderne pedagogiek : evenwicht zoeken tussen het nationale en het internationale — wat weer opgelost kan worden binnen de Folklore — want de gebruiken, bij ons volk in ere, vinden we te allen kante terug; de gevoelens, die ons volk uitdrukt, worden overal betoond; al de mensen, ook de vreemden, handelen en denken en geloven en vrezden als wij. Mis-

schien kan de Folklore het nog zóver brengen, aan de komende generaties te tonen dat de mensen veel minder van mekaar verschillen dan sommige aardrijkskundige kaarten en sommige geschiedenisboeken zouden doen geloven. En dat zou zeer mooi zijn, vanwege de Folklore.

En zal Folklore ook aan de jonge vertegenwoordigers van de boven-volkse casten niet tonen kunnen, dat in die ruwe of simpele gebruiken iets fijner steekt dan sommige standen sinds eeuwen geloven? En dat de grove zeden soms niet zo heel veel verschillen van de fijnere, — omdat de lagere standen niet zo héél veel verschillen van de hogere, en dat ook zou mooi zijn, vanwege de Folklore.

Volkskunde is één van de elementen die het Middelbaar Onderwijs zullen omwerken, maar haar invloed als vak zou stellig geringer zijn dan haar invloed als geest.

Folklore zal slagen, de dag dat ze in het Atheneum brengen kan wat er eigenlijk nooit moest ontbroken hebben: de Mens.

† R. STAUTEMAS.

Nota der Redactie: Deze belangwekkende bijdrage, teruggevonden in de nagelaten papieren van wijlen de heer R. Staute-mas, hebben wij opgenomen als piëteitsvol aandenken aan de betreurde pedagoog, bij gelegenheid van de tiende verjaring van zijn overlijden.

BOEKBESPREKING.

STUYFSANDT (ELOOI VAN) (A. LOWYCK, aalmoezenier). — **Ontstaan en Folklore der Studentenbedevaarten**, Druk. A. Schoonbant, St. Andries (Brugge), 1948, 24 blz. Geïllustreerd. Prijs: 10 fr. gewone uitgave, 20 fr. luxe-uitgave (Te bestellen bij Lucas De Vlieghere. Hoogweg, 15, St. Andries Brugge).

Beknopte schetsen over de oorsprong van en de geplogenheden bij een aantal Westvlaamse studentenbedevaarten, o.a. St. Godelieve (Gistel), O. L. Vrouw van Dadizele, O. L. Vrouw Hemelvaart (Izenberge), O. L. Vrouw van Assebroek, St. Arnoldus (Tiegem), Blindekensprocessie, H. Bloed, O. L. Vrouw van de Potterie (Brugge), O. L. Vrouw van Wijnendale en O. L. Vrouw van Groeninge. Daarop volgen enkele gegevens betreffende Westvlaamse heiligen, gelukzaligen en eerbiedwaardigen, alfabetisch geïllustreerd volgens de gemeenten waar ze geleefd hebben of vereerd worden. Het werk is mooi geïllustreerd met talrijke klare foto's van bedevaartkapellen en verkleinde reproducties van bedevaartvaantjes. Jammer van de talrijke zetfouten die de tekst ontsieren.

F. V. ES.

De Wetterse Reuzen.

Het ware wellicht boeiender geweest de galerij der Vlaamse reuskens in ogen-schouw te nemen en de wonderlijke ver-halen te vertellen van een geslacht dat sinds eeuwen de roem uitmaakt onzer steden. Inderdaad, boeiender kan het wel zijn. Maar of het resultaat van der-gelijk copijwerk een bijdrage kan be-tekenen voor de wetenschappelijke fol-klore valt erg te betwijfelen. De biblio-graphie over de studie onzer reuzen is

tamelijk schaars. De korte bijdragen liggen versnipperd in veel-vuldige tijdschriften die moeilijk te consulteren zijn, en hét werk over onze Vlaamse reuskens moet nog geschreven worden. De pogingen aangewend door Dr C. De Baere om belangstelling te wekken voor de ommegangsreuzen zijn reeds een eerste stap in die richting.⁽¹⁾ Door deze studie, over de Wetterse reuzen, willen wij er toe bijdragen ons steentje bij te brengen tot de algemene studie van onze Vlaamse reuzen.

Reus en reuzin zijn nog altijd de meest populaire figuren gebleven in het Wetterse volksleven. Sinds het verschijnen van « De Geschiedenis van Wetteren », geschreven door Jan Broec-kaert, werd bij ons weten geen afzonderlijke bijdrage meer ge-schreven over de Wetterse reuzen. Alhoewel er weinig kans be-staat, dat binnen de eerstkomende jaren de reuzenfiguren in de vergeethoek zouden geraken, achten wij het toch noodzakelijk deze leemte van tachtig jaren met enkele persoonlijke opzoe-kingen aan te vullen.

OORSPRONG, LEGENDEN EN GESCHIEDENIS.

Algemeen wordt aangenomen, dat de geboortegrond der reu-zen in ons land moet gezocht worden.⁽²⁾ De oorsprong schijnt

(*) Initiaalversiering getekend door kunstschilder Herman Verbaere, in bruikleen van het Gemeentelijk Feestcomité van Wetteren.

(1) Dr C. De Baere, Kath. Vl. Hoogeschooluitbreiding, Jaargang XXIX, 8, Ver-handeling 285, Brussel, 1930; id. Onze Vlaamse Reuskens, Uitgave N° 11 van « De Seizoenen », Antwerpen, 1941.

(2) M. le chev. Diericx de Ten Hamme : De l'origine et de la signification des géants communaux, in Fédération archéologique et historique de Belgique, septième session. Congrès archéologique et historique de Bruxelles, 1891.

nauw verband te houden met het middeleeuwse volksleven van de gilden en ambachten, in die tijd, toen tussen het geestelijk en wereldlijk leven nog niet die scherpe scheidingslijn getrokken was, en het volksleven alleen op eigen fierheid was afgestemd.

Zo rijst dan een eerste vraag op : « Hoe oud zijn de Wetterse reuzen ? ». De oudste gegevens waarover wij beschikken om de hoge ouderdom der reuzen met zekerheid vast te stellen, dateren uit de XVIIe eeuw.⁽³⁾

1622. — Betaelt bij den doender aen Gilles Vlederman, de somme van 23 sch. vijf Gr. over het maken van het reuzenhoofd.

Noch betaelt aen den mandenmaeker voor het lijf van den Reuzen, tot 3 sch., gr.

1623. — Betaelt voor 't vermaeken van de reuzen en de reusinne 2 sch. gr.

Deze uittreksels uit de gemeenterekeningen bewijzen geenszins, dat onze reuzen dateren van het begin der XVIIe eeuw. Zeer waarschijnlijk zijn ze ouder. Deze vermoedens menen wij te staven door het feit, dat de gemeente Wetteren te dien tijde niet onbelangrijk was. Van economisch standpunt uit beschouwd was het oktrooi van de aartshertogen Albrecht en Isabella waarbij de grote jaarmarkt werd ingericht (1613) een erkenning van zekere handelsbedrijvigheid. Een tweede punt, van méér belang, kan rechtstreeks verband houden met het vroegere ontstaan der reuzen. De naam « ommegangsreuzen » is bij ons waarschijnlijk niet vreemd aan de aloude jaarlijkse ommegang ter ere van Sinte Gertrudis. Als druk bedevaartsoord was die eredienst in de XVe eeuw reeds bekend en honderden pelgrims kwamen hier toegestroomd. Alhoewel ons de gegevens ontbreken om de bewijzen voor te leggen van het bestaan der reuzen in de XVIe eeuw, vermoeden wij toch, dat gedurende die oudere ommegangen reus en reuzin van de partij waren. Ten andere, in latere rekeningen wordt dit gebruik geciteerd.⁽⁴⁾

1664. — Noch betaelt aen Franchoys Vergaert, speelman, 14 gr. ghespeelt hebbende voor de reuzen op den ommeganck; ende aen Jan Van Durme, 2 sch. 6 gr., deselven reuzen ghedraghen hebbende, 20 gr.

Terecht laat Jan Broeckaert opmerken, dat midden de XVIIe eeuw de reuzen niet meer voorkomen in de ommegangen, er aan toevoegend, dat ook de rederijkers niet meer verschenen. Wij veroorloven ons ene kleine terechtwijziging, het bewijs voorleggend dat de reuzen inderdaad niet meer aan de ommegang

(3) J. Broeckaert : Geschiedenis van Wetteren, Gent, 1862, blz. 194-195.

(4) Ibidem, blz. 195.

deelnamen, maar de liefhebbers van rethorische nog altijd aan hun traditioneel spel getrouw bleven.⁽⁵⁾

1657. — Item betaelt aende liefhebbers van rethorische enne ommeganghe van den jaere 1657, gerepresenteert ende ghespeelt hebbende eenighē spelēn tot verēeringhe van de kermisse, de somme van iij l. Gr.

1661. — Item betaelt door Gilles de Neve, de jonge, aen speelders binnen dese prochie de somme van drij ponden gr. tot betaelinghe van de onkosten bij deselven speelders gesupporteert ten ommeganghe van den jaere XVI c. zestich, ter causen van het vertoonen van eenighe spelen tot ciraet van den selven ommeganck...

Terloops willen wij er nog de aandacht op vestigen, dat op het bedevaartsvaantje der XVIIe eeuw, waarop de ommegang wordt afgebeeld, geen reuzen te vinden zijn.

Over de geschreven sage der reuzen zijn wij ingelicht door het werk van J. W. Wolf. Ze verscheen voor het eerst in 1843 in Wodana en werd aan de auteur medegedeeld door Baron J. de Saint Genois.⁽⁶⁾

Iedereen weet, dat er te Wetteren eene schoone van wissen en bordpapier gemaekte reus bestaet, die in groote gelegenheden in ommegangen wordt rondgedragen.

Men zegt, dat er eertijds in dit dorp een geslacht van reuzen woonde, die eene andere reuzenfamilie in het kasteel van Laerne ging belegeren, want deze laetste kwelden het volk ten uitersten tot Wetteren toe. Het beleg was gevaarlijk en duurde lang; eindelijk wierden die van Laerne geheel en gantsch verslagen, en slechts éene bleef er over, dien de overwinnaars gevangen maekten en in zegepraal naer Wetteren mede voerden. Andere in tegendeel vertellen, dat de reuzen van Wetteren vernietigd wêrden, uitgenomen eenen, die dit ongeluk aene zijne medeborgers kwam aenkondigen en weinig oogeblikken daarna overleed.

Het is om dien voorval te vereeuwigen, dat men te Wetteren dien reus ronddraegt wiens beenderen men beweert weder gevonden te hebben.

In een latere uitgave van J. W. Wolf werd deze sage opgenomen in « Deutsche Märchen und Sagen ».⁽⁷⁾ De oorsprong van dit verhaal hebben wij niet kunnen achterhalen noch door geschiedkundige gegevens noch door varianten in de sage.

Een sage onder het volk verspreid, zegt ons dat de reuzen herkomstig zouden zijn uit Schellebelle. En om het nog getrouwer uit te drukken : « gestolen uit Schellebelle ». Toen de studie van de folklore ons nog niet zo nauw aan het hart lag, schonken wij aan dit gezegde noch belang noch aandacht. Heden heeft deze sage onze interesse gewekt, omdat wij meenden een spoor

(5) Rijksarchief te Gent. Wetteren N° 16.

(6) De Reuzen van Wetteren in Wodana, Museum voor Nederduitsche oudheidskunde, uitgegeven door J. W. Wolf, Gent 1843, blz. 141.

(7) J. W. Wolf : Deutsche Märchen und Sagen, Riesen zu Wetteren und Laerne (mündlich), Leipzig, 1845, blz. 204.

te hebben ontdekt dat ons tot de oorsprong van deze sage kan brengen. Er bestaat een variante op het Wetterse reuzenlied, die luidt :

Ons reusken van Wetter sprak t' reusinneken aen :
Wilde gij leeren dansen, gij moet naar Schellebelle gaen;
Daar woont zoo hupsch 'nen kerel, al voert hij d'halve maen,
Met trommels en met fluiten kan hij alomme gaen.

Ons reusken komt te kermis uit,
Danst op de trommel en de fluit;
Ons reusken is den hupschten kwant
Van al de reuskens van ons land. (8)

Valt uit dit lied af te leiden, dat er vroeger te Schellebelle ook een reus bestaan heeft? Inderdaad, dat was zo. In het werk van J. Th. de Raadt, « Les Sobriquets des communes belges »⁽⁹⁾ wordt aan de inwoners van de gemeente Schellebelle de bijnaam gegeven van « Maantjes ».

Les habitants de Schellebelle, dans la Flandre orientale, sont surnommés : De Maantjes van Schellebelle.

D'après la tradition, il y eut dans cette localité, un géant nommé Maantje, abréviation du nom d'Amandus, qui était tellement glouton qu'il avalait aisément, à un seul repas, un pain de corinthes de quatre kilos, vingt pintes de bière et un beefsteak de dimension gigantesque. Il déjeunait de soixante quinze œufs, réduits en trois omelettes, ou bien de quatre mètres de saucisson.

Betekent de naam Maantje hier de verkorting van Amandus? Is er geen verband te zoeken tussen deze naam en « de hupsche kerel, al voert hij d'halve maen »? Er bestaat te Schellebelle een volksoverlevering waarin verhaald wordt, dat de eerste kerk gesticht werd door een Vlaams edelman die de Saracenen bevocht. Bij zijn terugreis uit Palestina werd hij door zeeroovers overvallen en belandde terug bij de Saracenen. Hij werd later door een engel bevrijd. Heeft het volk deze sage willen verewewigen door het maken van een reus? Was die edelman bedoeld Maantje niet, waaraan de inwoners van Schellebelle hun bijnaam te danken hebben.

De Wetterse reuzen moeten wel iets van deze sage afweten, want nooit zullen ze het wagen naar Schellebelle te gaan. Nu nog wordt spottenderwijs voor de reuzin het aria gespeeld^(*) :

(8) Opgetekend door J. Broeckaert in *Geschiedenis van Wetteren*, blz. 197.

(9) J. Th. de Raadt : *Les Sobriquets des communes belges*. Bruxelles, 1904, p. 226.

(*) Muziekopname door de heer Marcel Verbaere, leeraar aan de gemeentelijke muziekschool te Wetteren.

Hieruit menen wij te kunnen besluiten, dat de sage over het stelen van de reus van Schellebelle te verklaren is, door het verdwijnen van de reus Maantje, die waarschijnlijk een Turk moet geweest zijn. Het liedje « Ze moe(t) naar Schellebelle gaan... » zal er toe bijgedragen hebben om die volksoverlevering levendig te houden.

Na de oorsprong en de sage behandeld te hebben, blijft ons een woordje te schrijven over de belevenissen van onze reuzen. Slechts één enkel feit van belang is ons bekend.⁽¹⁰⁾

La chose n'est pas arrivée d'hier; il s'agit de l'année de grâce 1810, alors que le grand Empereur parcourait son vaste empire, pour lui montrer la jeune et belle conquête dont il était si fier.

Il s'avancait donc bride abattue vers sa bonne ville de Gand, suivi d'un détachement du 22e régiment de cavalerie légère, de ce valeureux corps qui s'illustra sur tous les champs de bataille de l'Europe et de l'Afrique.

Arrivée à Oordeghem, la voiture s'arrêta pour changer les chevaux épuisés. L'Empereur descendit et fut accosté par Janneken et Mietjen et leur rejeton nain-géant. Cette brusque apparition jeta l'épouvante dans l'âme du monarque, non pour lui, mais pour sa compagne, pour la position intéressante dans laquelle il aimait à croire que se trouvait S. M. Aussi s'écria-t-il: « Arrière manants, pas de monstres devant l'Impératrice! ». Et faisant avancer l'officier de son escorte, il lui donna l'ordre de refouler bien loin ces pauvres géants, ces représentants d'une antique race, dont le souvenir s'est perpétué chez presque toutes les nations.

Les hussards se mirent à la besogne, comme s'ils avaient eu à enforcer une phalange ennemie. Ils bousculèrent et spectateurs et géants: ces malheureux bourgeois de Wetteren furent foulés aux pieds des chevaux, ils furent éventrés et pollués: quelques hussards même se fourvoyèrent dans leurs ventres d'osier.

Quelques secondes suffirent pour faire disparaître les monstres, qui dans la sollicitude de l'Empereur, auraient pu avoir une néfaste conséquence pour le rejeton impérial. Napoléon s'empressa de remonter en voiture et de rassurer l'Impératrice sur l'échauf-

(10) (A. Van Lokeren?) Géants de Wetteren in *Messenger des sciences historiques et archives des Arts de Belgique*. Année 1850. Gand. p. 15.

DE ROL DER REUZEN IN HET VOLKSGELOOF.

Alvorens de rol toe te lichten die onze reuzen gespeeld hebben in het volksleven, menen wij, dat het niet zonder belang is de constructie van de reuzen toe te lichten. Bijgevoegde tekeningen geven ons een idee van de vroegere techniek. Reus en reuzin zijn op dezelfde manier gemaakt. Het figuur bestaat uit twee delen. Het onderste gedeelte in latwerk heeft de vorm van een kevie, is twee meter hoog en bevat een draagstoel. Het bovenste gedeelte bestaande uit de borstkas van wijmen gevlochten is met jute overtrokken en meet één meter tot aan de schouderhoogte; de houten kop is 0,85 m. hoog. Aangekleed wegen ze elk ongeveer 75 Kg.

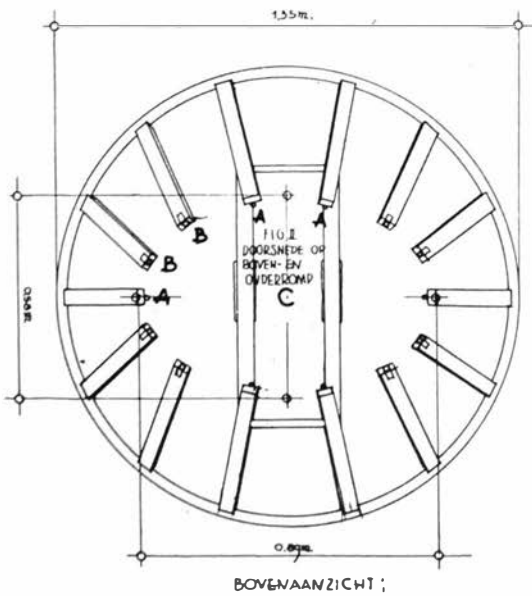
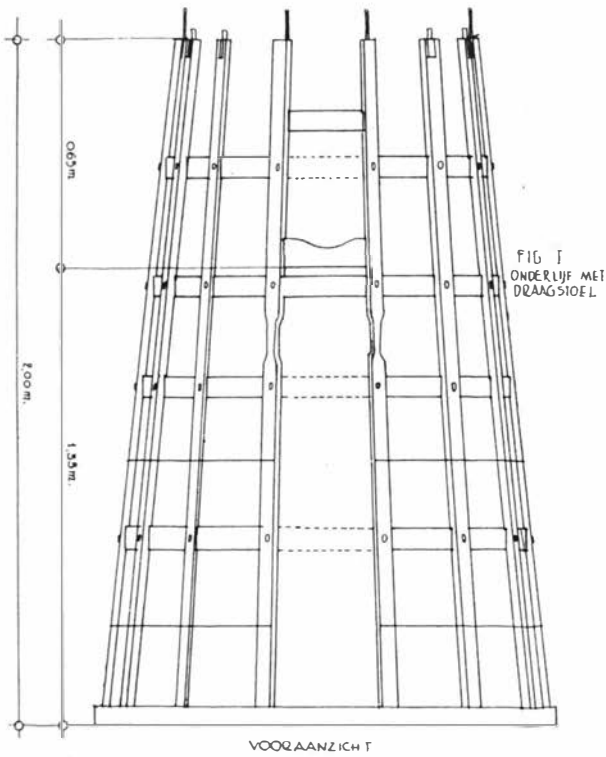
Voor de dragers is het geen gemakkelijke karwei de ganse namiddag op tocht te gaan met dergelijke vracht. Een glaasje bier lest wel de dorst maar vermindert het gewicht der reuzen niet. Weliswaar gebeurt het soms, dat reus en reuzin in de buitenwijken van mekaar « verzeild » geraken of « op hol gaan », maar de goede verstandhouding — waaraan wij een lesje kunnen nemen — die met recht en reden een reuzenverstandhouding mag genoemd worden, brengt hen 's avonds gaaf en gezond bij mekaar. Hebben onze Wetterse reuzen niet de reputatie, die beantwoordt aan de inhoud van het reuzenlied, n. l. een glaasje té veel te willen drinken, dan is er toch iets in de volksmond overgebleven dat ons herinnert aan die overdaad. Wanneer iemand op de straat lustig aan het zingen is na té veel van het bier geproefd te hebben, hoort men zeggen : « hij heeft de reuzen gezien ». Merk wel op, dat in de volkstaal nooit « reus » gebruikt wordt; de reus bedoelend roept men : « de reuzen IS daar ! ».

Hebben onze reuzen een naam, vragen de inwoners zich af. Welzeker, maar die schijnt in de loop der jaren gewijzigd te zijn. Ten tijde van Napoleon stonden ze in de burgerlijke stand be-

---

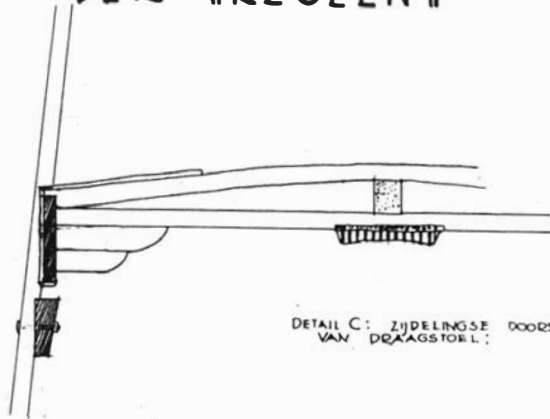
(11) In verband met deze geschiedkundige gebeurtenis, wensden wij er op te wijzen, dat te Wetteren nog in het volksgeloof verspreid is, dat het zicht van abnormale mensen, het begeren van sommige spijzen een invloed uitoefent op de zwangerschap. Na de geboorte zijn de sporen daarvan zichtbaar, hetzij door misvormingen, aanwassen of karakteristieke geboorteplekken.

BINNENSTRUCTUUR DER „REUZEN.“

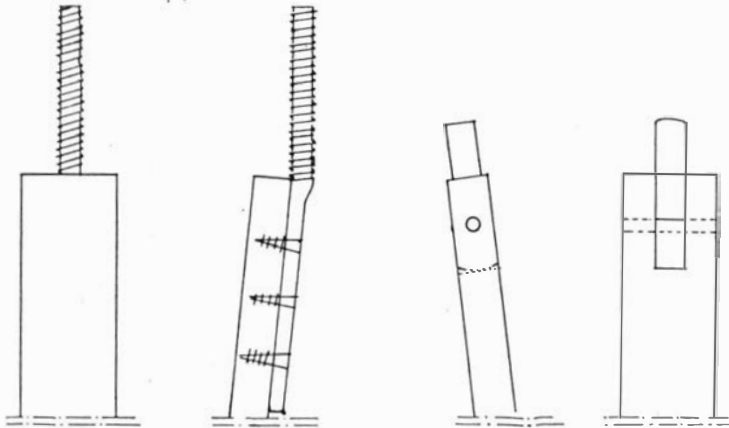

Tekening van de hr Julien Van der Elst, te Wetteren.

BINNENSTRUCTUUR DER „REUZEN“

DETAIL C: ZIJDELINGSE DOORSNEDEN
VAN DRAAGSTOEL:

DETAIL A

DETAIL B:

DETAIL C: PERSPECTIEF
MET PROFILERING VAN
DRAAGSTOEL:

Tekening van de hr Julien Van der Elst, te Wetteren.

GOLIATH EN GLORIA,
DE REUZEN VAN WETTEREN.

Cliché bereidwillig afgestaan door
het Gemeentebestuur van Wetteren.

kend als Janneken en Mietjen en hadden ze een jonge nazaat. Op welke manier het reuzenjong de ouderlijke woning verlaten heeft is niemand bekend. Naar Jan Broeckaert mededeelt is deze telg bij een val gebroken en nooit meer uit het hospitaal teruggekeerd. In het boek der Belgische Folklore staan hun namen geboekt als Johannes en Johanna.⁽¹²⁾ Personen die zeer vertrouwelijk met onze reuzen omgaan, hebben ons medegedeeld, dat onze reuzen de naam dragen van Goliath en Gloria. Ze moeten het goed weten, want in de kevie staat hun naam, om bij het opstellen van de figuren geen vergissingen te begaan.

De grote uitstap van de reuzen geschiedt op de Septemberkermisdagen. Majestatisch stappen ze dan door de straten begeleid van trommelaar en fluitspeler. Dit voorrecht in dienst der reuzen te staan willen wij niet ongemerkt laten voorbijgaan. Het spreekwoord indachtig zijnde : zulke meester zulke knechten, vergt van hun dienaars een verantwoordelijk optreden. Ongetwijfeld hebben deze vertrouwelingen der reuzen in de loop der tijden zich gewetensvol van hun taak gekwetend om de faam van hun meester en meesteres hoog te houden. Ontvingen ze hiervoor geen onderscheidingsteken in de Leopolds- of Kroonorde voor de jarenlange trouwe diensten, dat belet toch niet dat hunne namen even mogen vernoemd worden als blijk van waardering.

Gewezen dragers der reuzen : De Wandel Leopold, Roels Frederik, De Backer Petrus, Claus Frans en Claus Florimond; thans zijn het vader en zoon, Jozef en Roselin Thomaes die de zware last op hun schouders dragen. Gewezen trommelars : De Roo Petrus, Vermeiren Edmond, Temmerman Jozef beter bekend als Jef Piet, De Grijze Arthur, Baert Gustaaf en Van De Wiele Arthur; Constant Teirlinck werd verleden jaar als trommelaar aangesteld. Gewezen fluitspelers : Thomaes Jan en Van Wassenhove; nu is het Bosch Camiel, die voor het lustige deuntje zorgt. Als toezichters op de reuzen vermelden wij Dierens Pieter, Delforche Henri vanaf 1909 tot 1944, en Crombeen Albert.

Gedurende de uitstappen worden de reus en reuzin voorafgegaan door de trommelaar, het volk verwittigend dat de reuzen op komst zijn. Volgt dan een fluitist spelend het gekend reuzenlied, soms afwisselend met :

---

(12) Henri Liebrecht. Enkele overleveringen en gebruiken van Belgische Folklore. Uitgave Côte d'or, Alimenta, Brussel, blz. 114, plaat 124.

Ze moet naar Schellebelle gaan om te leren dansen.

Ze moet naar Schellebelle gaan, recht naar d'halve maan.

Het reuzenpaar stapt majestatisch door de straten; aan de hoek van de straat wordt een dansje gedaan, d. i. een draaiende beweging van de figuren wanneer het refrein gespeeld wordt : Keere weerom, reusken, reusken; Keere weerom, Reuzegom !

De roem van de Wetterse reuzen is overal bekend. In 1838 werden ze door de volksdichter Paul Lebrocquy vernoemd als grote merkwaardigheid.⁽¹³⁾

Oostende heeft haar twee Meerminnen.

Brussel heeft zijn Manneken-pis,

WETTREN den Reus en Reusinne,

Brugge den Beer en 't Gulden Vlies.

De deelname aan stoeten en optochten van onze reuzen werd altijd met succes bekroond. In 1882 werd te Gent een medaille toegekend « Hommage de reconnaissance à la géante de Wetteren — Kermesse Flamande, Gand 1882 ».

In 1930 namen ze deel aan de grote folkloristische stoet te Brussel, en behaalden de eerste prijs. In hetzelfde jaar brachten ze een bezoek aan de reuzenfamilie Goliath, zijn vrouw en hun Kinneken Baba te Geeraardsbergen. Op de internationale tentoonstelling te Parijs in 1937 (18 Juli) namen onze reuzen deel aan het feest der Belgische Folklore, hun succes was zo groot dat ze moesten opkomen in de reuzenshow. Na de oorlog werden hunne bezoeken talrijker en werden ze meestal uitgenodigd om feestelijkheden op te luisteren. Hunne aanwezigheid werd zeer op prijs gesteld te Gent, Grammene en Lembeke.

Blijft ons nog een laatste aspect te belichten, namelijk onze reuzen in verband met het muzikaal- en toneelleven te Wetteren. Het reuzenlied is in de gemeente goed bekend, zowel van zangwijze als van tekst. De oorzaak daarvan menen wij te kunnen zoeken in het feit, dat te Wetteren een volkscantate geschreven werd waarin het Reuzenlied — zoals het opgetekend werd door J. F. Willems in zijn Oud Vlaamsche Lieder — volledig verwerkt werd. De woorden van deze cantate zijn van wijlen Ad. Goosens; muziek van dhr. Jules De Groote, heden nog bestuurder der gemeentelijke muziekschool te Wetteren; geschikt voor harmonie door de gewezen chef van het 2° Linierement te Gent, Mr Fr. De Coninck. Dank zij een plaatselijk weekblad

(13) De Draeke. Uit « De Dulle Griet. Een bundel Vlaamse Liedkens op den tijd door een waren volksvriend ». 2^e strofpe.

« De Eendracht », konden wij enkele nota's achterhalen over de eerste uitvoeringen van deze volkskantate.⁽¹⁴⁾ De eerste uitvoering geschiedde op Woensdag, 5 September 1906, te 3 u. ter gelegenheid van de plechtige prijsuitdeling aan de leerlingen der teken- en muziekschool. Er waren 300 uitvoerders. Het zal wellicht menig dorpsgenoot interesseren te mogen vernemen met welke lof over deze kantate geschreven werd.⁽¹⁵⁾

Eerst den Woensdag in 't Werkmanshuis ter gelegenheid van de Prijsuitdeeling der Muziekschool en vervolgens ter Markt...

Inderdaad, niet een bekwaam zulken algemeenen bijval doch ook niet een verdiende meer. Gekomponeerd door den heer Jules De Groote, den laurzaat van 't Mechelsche Lemmensgesticht, den oud-leerling van den grooten meester Tine!, kon het niet anders of deze nieuwe kantate moest een kunstgewrocht zijn en dit was het ook, want wie anders dan hij zou eenen volkszang zoo juist op toon weten te zetten, wie ook zou beter het volksgevoelen door muziek kunnen doen trillen dan onze jeugdige Wetter-sche toondichter.

Ook was het gansch in overeenstemming met de geestdriftige gevoelens der toehoorders, dat hem opvolgentlijk na drie verschillende uitvoeringen, door den heer Albert Leirens, den heer Burgemeester en Mr Emiel van Sante, geluk werd gewenscht en hulde gebracht. Ze waren dan ook ten volle verdiend de daverende toejuichingen die bij het eindigen den jongen meester te beurt vielen.

Sindsdien is de kantate nog enkele malen uitgevoerd geworden. De laatste maal in September 1947 op het Statieplein, en reus en reuzin vereerden de plechtigheid met hunne aanwezigheid. Opdat deze volkskantate niet in vergetelheid zou geraken voor de toekomst, geven wij hier de volledige inhoud weer.

DE REUZEN.

Volkskantate.

I.

Koor

Rijst op,
Reuze, reuzegom !
U wacht de blijde kermistrom !
Rijst op,
Te been, te been !
Schiet vlug uw hooge schonken aaneen,
Te been !

(14) De Eendracht. Weekblad voor het kanton Wetteren. 40^e. Jaargang, N° 34, 26-8-1906. Drukker-uitgever Leon Verbaere, Wetteren.

(15) Ibidem. N° 37 van 16-9-1906.

Ballade

Daar ginds in Wettrens lustwarande,
Waar langs het dal de Schelde bruist;
Waar zang van merels, nachtegalen
Op 't windjen door de loovers ruischt;
Waar wij nu wandlen gaan en spelen
Op donzig gras en mos-tapijt,
Daar, felle Reuzen, gij eens huisdet;
Daar klonk uw lied, uw wapenkreet.

Koor

Wat wondren zult gij ons verhalen,
O, Groene heuvlen, lieve dalen ?

Ziet toe : Reuzintje plukt er bloemen;
Het spreekt : Kijk, zoete, lieve Man,
Die schenk ik U bij 't zegepralen
Op 's vijands burcht en oorlogsspan.
— Waai' op mijn helm de bloedroô veder;
Verf u zoo rood, mijn zwaard, in 't lijf
Des onbesuisden vrijheidschenders,
Sloop gansch zijn nest, om 't snood bedrijf !

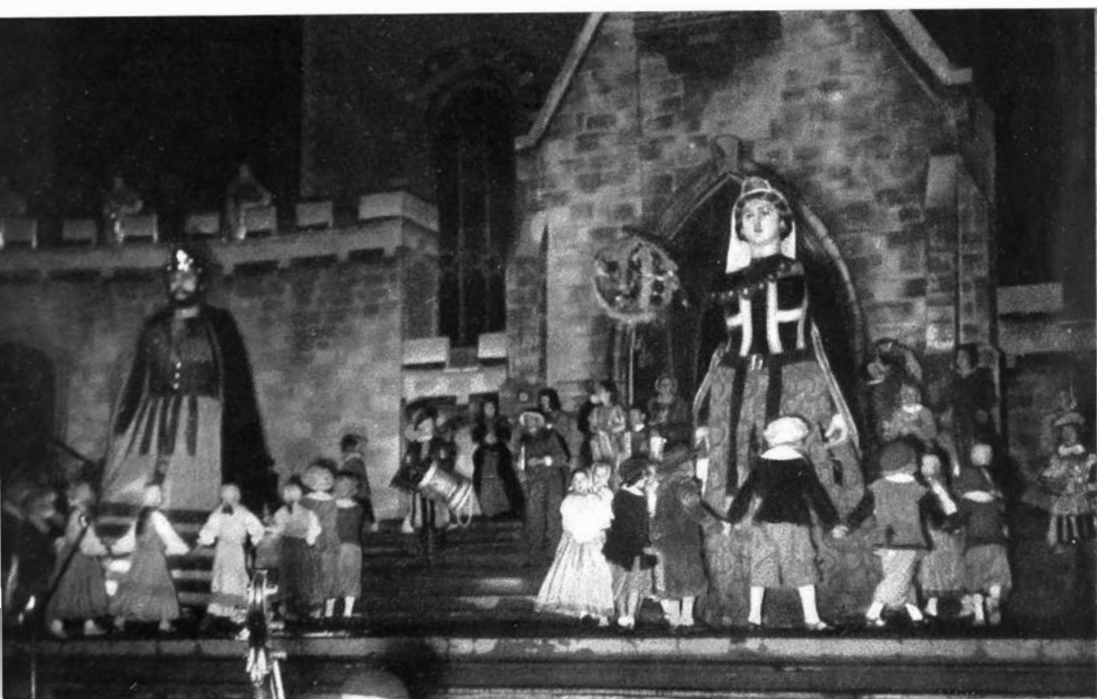
Koor

O, Mocht hij zegevierend strijden !
Zijn erve en have kloek bevrijden !

Drij roeden schrijd ik elke schrede,
Al over stroom, en veld en bosch...
De lafaard kruipt voor mijne woede :
Eén zwaardslag kloof door knecht en ros !..
En « Wettren vrij en groot ! » zal blijven !..
— Ontvang nu, lieve, bloem en kroon !
— Laat ons thans vrolijk dansen, zwieren,
In Wettren is 't ons liefste woon !

Koor

O, Laat ons mee den winnaar kronen,
Hem wijden fier ons vreugdetonen !

DE OPKOMST DER REUZEN.

Opname uit het massaspel WETTHRA; Zesde Tafereel: « Ten jare 1662 ».
Opvoering 1948.

II.

Koor

Ruimt weg, maakt plaats !
De reuzen zijn daar !
Ruimt weg, maakt plaats !
Het reuzenpaar ! !

Kinderen, Vrouwen

Hoera, hoera !
Wij juichen, wij groeten
U, reus en reuzinne !
Gij, Baas, gij, Bazinne,
Hoera !
Wij zingen, wij springen,
Wij dansen u na !

Kinderen

(Volkslied)

Al die daar zeit : De Reus die kom !
De reus die kom.
Zij liegen er om,
Keere weerom, Reusken, Reusken
Keere weerom,
Reuzegom !

Sa, moeder, zet den pot op 't vier,
Den pot op 't vier,
De reus is hier.
Keere weerom, enz...

Sa, moeder, snijd 'nen boterham,
'Nen boterham,
De reus is gram.
Keere weerom, enz...

Sa, moeder, tap van 't beste bier,
Van 't beste bier,
De reus is hier.
Keere weerom, enz...

Sa, moeder, stop nu maar het vat,
Nu maar het vat,
De reus is zat.
Keere weerom, enz...

Mannen

Welkom, welkom !
Bij onze kermissharen !
Trouwste van de Wetteraren,
Gij, gij, groote Reuzegom !
Altijd zijt gij welgezind.
Vriend van man en vrouw en kind !
Bij uw keeren, bij uw zwieren,
Looft elkeen uw fraai manieren !
Zingen wij uw blij gemoed
In des volks alouden groet !

Kinderen en Vrouwen. — Koor (Volkslied) (16)

Ons reusken komt ter kermis uit.
Danst op de trommel en de fluit.
Ons reusken is de hupschte kwant
Van al de reuskens van ons land.

III.

Koor

Leve, leve, leve !
Ons groote Reuzegom !
Gij blijft bij ons in eere
Te kermis keert gij were,
Dansen weer op fluit en trom !

Kinderen, Vrouwen

Wij juichen, wij joelen,
Wij dansen u na !

---

(16) Door volkslied wordt hier bedoeld de tekst zoals hij opgetekend werd door Jan Broeckaert. De muziek is compositie van Mr De Grootte.

Mannen

Wij klingen, wij zingen
Met kroost en met gâ !

Kinderen, Vrouwen

En levende luchtstroom in veld en warand
Doet blozen ons wang, maakt kloek en gezond !

Mannen

Daar wenkt loof en bloesem en vrucht te allen kant,
Daar deunt 't blijde liedje zoo lustig in 't rond !

Kinderen, Vrouwen

Wij groeien, wij bloeien
Op Wetterens grond !

Mannen

Hier moedig, getrouwig,
Ons vindt elke stond !

Koor

Leve, leve, leve :
Wettren vrij en groot !
Hooft gij den reuzenkreet weerschallen :
« Wettren vrij en groot ! »
Met reuzenmacht door allen !
Uit eedle volkskracht volksheil sproot :
Dus blijve Wettren vrij en groot.

In verband met het toneelleven te Wetteren, zijn de reuzen een zeer dankbaar motief geweest ter opluistering van het Massaspel Wetthra, opgevoerd voor de eerste maal in Augustus 1948. Als herinnering aan de sage der reuzen werd in het tweede tafereel volgende ballade voorgedragen door de scald Wetthra met toegepaste muzikale begeleiding.⁽¹⁷⁾

'k Toog zonder zwaard en zonder peerd
naar 't oord waar ik mijn hart verpandde,
en 'k zwierf toen dagen ongedeerd
in het land van de Warande.

(17) Wetthra, Historisch massapel, Wetteren, 1948 (onuitgegeven), tekst van Etienne Daem; historische gegevens van Drs Marcel Daem.

Toen plots, bij Donar ! hij spare mij !
de aarde dreunde als bij storm;
het heuvelzand woei op,
en 'k zag voor mij een reus
mij schier vertrappend als een worm.

Hij sprak tot mij : « Wat zoekt gij mens
in mijnen dale, gij ?
Brengt gij mij balsem voor 't sagrein
dat mij werd aangedaan door roof van mijne gade
bij 't jongste reus-festijn te Laarne ?

« Mijn zweerd » zo zwoer hij « zal ik smeden,
Voorwaar, het is 't hersmeden weerd;
'k wil rust, noch peis,
noch heil noch vrede,
zolang mijn Gloria niet en keert ! »

Om in het massaspel Wettrha de historische datum van 1622 te illustreren, zijnde het jaar waarin de reuzen voor het eerst vermeld worden, traden deze figuren op met ene actieve rol. Voor menig toeschouwer is dit Breugheliaans tafereel onvergetlijk gebleven.

Sluiten wij onze studie met de herhaling van onze wens : eerstdaags DE studie over onze reuzen te zien tot stand komen. Willen wij er toe komen dergelijk werk te laten verschijnen, dan zal het een eerste vereiste zijn : voor de verscheidene centra waar nog reuzen bestaan, een lokale studie op te maken. Alleen deze werkwijze biedt voor elk wetenschappelijk onderzoek een ernstige waarborg voor betrouwbare gegevens over het verleden en van het heden. De bekroning van dergelijk werk ware voorzeker het beleggen van een reuzencongres waarop al onze reuzen zouden vertegenwoordigd zijn.

Als waardige vertegenwoordigers van het reuzengeslacht heeft het Wetterse reuzenpaar zijn levensdagen in vrede doorgebracht. Als stille getuigen van ons eigen geschiedenis dragen ze het heimwee van het verleden, hun smart verbergend van rampspoedige dagen. Als de stoere wachters van de gemeente hebben ze lief en leed meegemaakt. Hoog steken ze nog hunne hoofden boven de mensenkoppen uit en staren met ernstige blik naar die... och arme, kleine mensen die de betekenis van ons groot verleden al lang vergeten zijn.

Drs Marcel DABM.

Folklore en Sport

DE BIJNAMEN VAN BELGISCHE VOETBALKRINGEN.

De heer Pierre Schroeder, uit Brussel, (hij ontvange hier onze dank) was zo welwillend ons een artikel te sturen verschenen in « Le Soir », n^r van Donderdag, 6 Maart 1947, en betiteld : « Sobriquets et surnoms des Footballeurs ». Het is ondertekend Frenay-Cid, een schuilnaam.

Aan dit artikel ontlene wij de volgende bijzonderheden :

De bijnaam « **De Ratten** », gegeven aan de spelers van Racing Club Brussel, zou voortkomen van de kreet : « Ra... ra... ra ! » (eerste lettergreep van Racing), die de supporters laten weerklinken in opeenvolgende golven over het speelveld om hun lievelingsspelers aan te moedigen. Deze bijnaam is ook overgegaan op de spelers van Racing Club Montegnée. (Zoals trouwens op die van Racing Club Gent, Racing Club Lokeren, Racing Club Doornik en Racing Club Harelbeke; migratie van een bijnaam naar een gelijknamige club).

Ook naar hun strijdkreet heten de spelers van de Stade Waremme (Borgworm) « les Wawas » (Wa... wa... wa !, eerste lettergreep van Wareme) en die van Ass. Athlétique Louviéroise « les Loups » (Lou... lou... lou !, eerste lettergreep van la Louvière).

« **Les Sangliers** » (de Everzwijnen) is de bijnaam van die van Jeunesse Arlonaise en herinnert aan de voornaamste vertegenwoordiger van de gewestelijke fauna.

Wat « **les Zèbres** » (de Zebra's) van Sporting Club Charleroi betreft, ze dragen een wit en zwart gestreepte trui, wat hen op zebra's doet gelijken. « **Les Tigres** » (de Tijgers) van F. C. de Bressoux dragen een zwart en roodgeel gestreepte trui; « **les Aguesses** » (Waals voor ekster) van Milmort F. C. een zwart-witte en « **les Canaris** » van Fléron F. C. een gele trui.

Hier zijn het dus de clubkleuren of een andere bijzonderheid der kleding, die de aanleiding waren tot het geven van de bijnaam, wat trouwens ook het geval is voor « **de Gesternden** » (les Étoilés) van White Star Brussel, « **les Rouches** » (Luikerwaalse uitspraak van rouge) van Standard F. C. Luik, « **les Mauves** » (de Paarsen) van Sporting Club Anderlecht, « **les Verts-et-blancs** » van Cercle Sportif Verviétois, in tegenstelling

met « **les Petits-bleus** », hun stadgenoten van S. R. U. Verviers. De spelers van C. S. Verviétois heten ook « **les Verts-et-vieux** » (Cercle Sportif is immers de oudste voetbalkring van Verviers en omgeving) of « **les Hommes du Panorama** », naar de wijk waar hun speelveld gelegen is.

En zo komen wij tot de bijnamen van toponymische oorsprong, gewoonlijk ontleend aan de naam van de wijk waar het speelveld zich bevindt. Zo is de Union St. Gilloise « **le Club de la Butte** », F. C. Mechelen « **de Club der Kazernen** ». De spelers van Beerschot A. C. Antwerpen zijn « **de Mannen van het Kiel** » (nu meer bepaald « **de Mannekens** »), die van Union Sportive Montagnarde (de tweede club van Montegnée) natuurlijk « **les Montagnards** ».

Wij kunnen nog bijvoegen in dit verband: die van F. C. Meulestede « **de Havenjongens** » en die van S. V. Waregem « **de Gaverbeekmannen** ».

De heer Frenay-Cid eindigt zijn artikel met een opsomming van bijnamen ontleend aan de spotnamen der bewoners van de gemeenten, waar de clubs gevestigd zijn, zo b.v. somt hij op: « **de Steenbakkers** » van Boom F. C., de « **Suikermannen** » van R. C. Tienen, « **les Métallurgistes** » (de Metaalbewerkers) van Tilleur F. C., « **les Armuriers** » (de Wapenmakers) van A. S. Herstalienne en « **les Maraîchers** » (de Groenteboeren) van R. C. Vottem.

Zolang slechts één club de bedoelde gemeente vertegenwoordigt, zullen die bijnamen wel de echte zijn, maar dat men de spelers van Sportclub Eendracht Aalst somwijlen « **Ajuinen** » noemt, is nog geen reden omdat dat hun specifieke bijnaam zou zijn. Immers te Aalst zijn er verschillende clubs, waarvan de spelers dus allemaal « **Ajuinen** » kunnen genoemd worden. Dit is trouwens ook het geval voor vele andere steden en gemeenten, zo b.v. voor Gent, waar zeven aangesloten clubs zijn. Worden al hun spelers niet somwijlen als « **Stropdraggers** » betiteld? En te Mechelen, zowel die van Football Club als van Racing Club, als « **Maanblussers** »? Hier is dus voorzichtigheid geboden en het gaat niet op, omdat een sportreporter soms dergelijke « epitheta » gebruikt, om die als echte bijnamen van de betrokken clubs te beschouwen.

In alle geval, en dit staat vast, worden die van C. S. Schaarbeek « **de Ezels** » (les Anes) genoemd, en zoals overbekend is

dit ook de spotnaam van alle Schaarbekenaren. Ze zijn fier op hun bijnaam en, naar de heer Schroeder ons schrijft, hebben ze als mascotte een kleine ezel in linnen of in wolfluweel.

De Redactie.

* * *

NOG EENS DE GENTSE « BUFFALO'S ».

Van de heer Fr. Drubbel, de sympathieke algemeen secretaris van de A. R. A. G., ontvingen wij in verband met de oorsprong van de bijnaam « de Buffalo's », gegeven aan de spelers van zijn club, de volgende toelichting, die grotelijks afwijkt van die van de heer R. De Poorter, verschenen in Oostvl. Zanten, 24 jg., n^r 2, blz. 59.

De strijdkreet « Buffalo » ontstond op de volgende wijze, ongeveer 40 jaar geleden :

Tijdens een felbetwiste wedstrijd, geleid door de heer scheidsrechter Van Praag, uit Antwerpen, nu reeds overleden, waren de gemoederen zodanig opgehitst door de ongelukkige leiding van de heer Van Praag, dat deze allerlei scheldwoorden in ontvangst moest nemen en een onzer leden, de heer Omer Smet, destijds zeer goed gekende hard- en hagenloper van Gantoise, was zelfs zodanig verbolgen dat hij, na zijn repertorium van scheldwoorden uitgeput te hebben, niet beter vond dan de heer Van Praag uit te schelden voor « Buffalo ».

Bedoelde wedstrijd had plaats toen de circus van Buffalo-Bill zijn vertoningen hield op het oefeningsplein van het Arsenaal, te Gentbrugge. Deze strijdkreet is ons bijgebleven en gedurende verschillende jaren waren de truien onzer lopers versierd met een Indianenkop.

* * *

« DE SUZANNA'S » (LES SUZANNES) VAN R. C. S. LA FORESTOISE (VORST-BRUSSEL).

De heer P. Teunen, secretaris van Royal Cercle Sportif La Forestoise, zond ons de volgende toelichting in verband met de bijnaam « les Suzannes » gegeven aan de spelers van zijn club.

De bijnaam ontstond in de jaren 1924-1926, toen Suzanne Lenglen, de bekende Franse tenniskampioene, haar grootste

successen boekte en steeds op de tennisbaan verscheen met een brede witte band om het haar. Op ditzelfde tijdstip droegen verschillende spelers van het eerste elftal van La Forestoise nogal lang haar en om er geen last van te hebben bij het spel, hadden zij de gewoonte aangenomen ook een witte band om het hoofd te dragen. Een correspondent van het toenmalige clubblad: « Forest Football » doopte ze daarom « les Suzannes ». Hij schreef namelijk op het einde van het seizoen (seizoen dat La Forestoise van promotie terug in eerste afdeling bracht, de ere-afdeling bestond toen nog niet), in een verslag over een kapitale match : « Nos Suzannes font leur entrée sur le terrain ». En de naam bleef de spelers van La Forestoise bij.

PERSONALIA.

We bieden de heer en mevrouw Pr. De Moerloose - De Keyser onze hartelijkste gelukwensen bij gelegenheid van de geboorte van hun zoon Frank, op 15-3-49. Veel heil voor de nieuwe wereldburger!

« Biekorf » jubileert!

Dit jaar trad het Westvlaams folkloristisch en partikularistisch tijdschrift « Biekorf. — Dat is een leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen » officieel zijn 50^e jaargang in. Het is met « Volkskunde » het oudste nog bestaande Vlaams folkloristisch tijdschrift. Het werd gesticht in 1890, zodat het eigenlijk in 1949 zijn zestigste jaargang had moeten beleven, maar het blad hield op te verschijnen gedurende de twee wereldoorlogen. Het stond lange jaren onder de redactie van de Eerw. Heer Dr L. De Wolf, de betreurde uitgever van « Bibliographia Folklorica Periodica » of « Volkskundige Boekenschouw » en sedert dezes overlijden in 1929 onder die van de Eerw. Heer A. Viaene, aan wie wij dan ook, namens de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, onze beste gelukwensen sturen. We drukken tevens de hoop uit nog vele jaren trouw te kunnen samenwerken met het jubilerend tijdschrift tot hogere bloei der Vlaamse folklore. « Biekorf », ad multos annos !

DE REDACTIE.

Nog eens de kwelgeest Osschaart.

In de vorige jaargang van Oostvlaamse Zanten werd door heren Jacques R. W. Sinninghe, F. van Es en mijzelf het een en ander naar voren gebracht omtrent Osschaart, mede in verband met de mysterieuse schildhouder van het Brielse stadswapen.

Zeer toevallig werd dezer dagen mijn aandacht getrokken op een enkele passage voorkomende in het aardige boekje : Schiermonnikoog het eiland der Grijsse Monniken⁽¹⁾, blz. 74, waar o. m. het volgende wordt gezegd :

« Veel van het oude is reeds lang verdwenen, zoals dat mestrappen, maar wie goed rondziet, zal nog heel wat terugvinden. Hetzelfde geldt van het vroeger bijgeloof. « Duunaters » waren booze geesten, in de gedaante van bonden met menschenkoppen, die 's nachts uit de duinen in het dorp kwamen. Zijn er nog wel niet, die ze bij de heg om het kerkhof zagen loopen? ».

Opvallend is hier, dat de « duunaters » **boze geesten waren, in de gedaante van honden met mensenkoppen** ». Opvallend mede daarom, dat ook de Capirussa van den Briel, door mij e. a., zoals we gezien hebben, voor een **watergeest** gehouden, identiek met Osschaart, het **h o n d** motief vertoont en nog opmerkelijker ook hier aan de kust en nog wel op een eiland zijn plaagzucht botviert !

Ik houd dan ook die « duunaters » voor familieleden, die Osschaart en de Capirussa zeer na in den bloede bestaan en we hier oorspronkelijk met één en hetzelfde spooksel te doen hebben, behorende tot het uitgebreide geslacht van de watergeesten, veelal min of meer soortgelijk afgebeeld, althans behept met dezelfde typerende eigenschappen en voorkomende onder verschillende plaatselijke benamingen. In wezen « één pot nat », dit duivelsgebroedsel, aangetroffen in de lage landen langs de kust, het **waterland**.

Ter aanvulling en completering van de vindplaatsen en het voorkomen van deze verschijning acht ik het niet overbodig er daarom hier terloops melding van te maken en door de druk vast te leggen, ten dienste van eventueel voortgezet onderzoek in deze richting.

Voor opgave van meerdere vindplaatsen en gegevens houd ik mij bij voortdoring warm aanbevolen.

KITS NIEUWENKAMP.

---

(1) Door S. van der Werff en anderen samengesteld : uitgave Drukkerij « Rapida », Delfzijl, 1938.

De naam « Meetjesland ».

In ons artikel over « **Pastoor Constant Duvillers (1803-1885), folklorist en folkloristische figuur** »⁽¹⁾, steunende op een bevestiging van Dr E. Tieleman, die een zeer gedocumenteerde, maar nog onuitgegeven studie gewijd heeft aan de naam « Meetjesland », dat vóór het verschijnen van de « **Almanak van het Meetjesland** » (1859) nergens, noch in officiële stukken, noch in private geschriften die eigenaardige streeknaam zou te vinden zijn, drukten wij het vermoeden uit dat deze naam misschien een « schepping » van Meester Lieven zou kunnen zijn.

De heer Dr Paul Lindemans was zo vriendelijk ons een excerpt uit een brief van 1767 te sturen, welk er op wijst dat in de 18^e eeuw reeds de naam Meetjesland in gebruik was. Het is namelijk een brief van een inwoner van Waasmunster aan de Raad-Pensionaris van Sint-Niklaas, om de uitvoer van het vlas te bepleiten. Die uitvoer was van hogehand tijdelijk verboden, wat grote werkloosheid voor gevolg had bij de vele arbeiders, die in Vlaanderen het vlas bewerkten. De schrijver spreekt van « onse manufacture van gehekelde vlassen », en van « een spinnerij van het soo genaempt **Meetjesland** houdende van duysende arme hekelarsen ». De brief is te vinden in het Rijksarchief te Gent, Archief Waasland, bundel 604.

Wij danken de heer Paul Lindemans voor zijn gewichtige mededeling, die dus ons vermoeden te niet doet, maar die misschien een aanleiding zal zijn tot nader onderzoek naar de oorsprong van de naam « Meetjesland », onderzoek dat zou moeten beginnen met het systematisch opzoeken der oudste vermeldingen er van. Het is een uitstekend onderwerp voor een licentiaatswerk en zelfs voor een doctorsthesis voor jonge philologen, ook wel een interessant studieonderwerp voor een heemkundige kring.

F. VAN ES.

(1) In Oostvl. Zanten, 24^e jg., n° 1 (Jan.-Febr. 1949), blz. 10-11.

IN MEMORIAM.

Mevrouw J. D'Haenens-Schoon.

Op 17 Februari 1949 overleed Mevrouw Ludovica Schoon, echtgenote van ons medelid de heer Jules D'Haenens, heraldicus. Hij ontvange hier, namens de Bond, de betuiging onzer innigste deelneming in zijn rouw om een teergeliefde gade.

DE REDACTIE.

Boekbespreking

SINT-NIKLAAS. — De Hoofdstad van het «Soete Waeslant». Uitgave van van de Commissie tot Bevordering van Vreemdelingenverkeer en Toerisme. Stadhuis, St. Niklaas, z. j. (1948), 48 blz. Geïllustreerd en met een uitslaand plan van de stad. Prijs: 5 fr.

Deze met zeer klare foto's geïllustreerde, op mooi glacé-papier gedrukte en handige gids bevat alle inlichtingen die een bezoeker nodig heeft om de hoofdstad van het Waasland te leren kennen: een beknopt geschiedkundig overzicht, de beschrijving van de voornaamste historische gebouwen, o.a. de hoofdkerk van de H. Niklaas, Onze-Lieve-Vrouwenkerk, het Stadhuis, het Oud Parochiehuis en de Cipierage, het Landhuis, de Kastelen «Walburg», «de Castro» en «Paddenschoothof», het St.-Antoniuskerkje, het Museum van Oudheidkunde en Folklore, waarvan de sectie Folklore en de Mercatorzaal uiterst interessant zijn, en de Galerij der Schone Kunsten, ondergebracht in hetzelfde gebouw, verder een overzichtelijk artikel over St. Niklaas als industrie- en handelscentrum, een opgave der plaatselijke kermissen, feesten, kunst- en sportgebeurtenissen.

Ook de voornaamste bezienswaardigheden in de omliggende gemeenten worden meegedeeld. Onze leden warm aanbevolen. F. V. ES.

TAAL EN TONGVAL. — Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse Volks- en Spreektaal, onder redactie van E. Blancqaert, G. G. Kloeke, J. Leenen, P. J. Meertens, J. L. Pauwels, W. Pée, A. Weynen. Uitgeverij de Sikkell, Lamoriniëstraat, 116, Antwerpen. 1° Jg., 1° aflv., 1 Januari 1949, 48 blz. Prijs per jaargang: 120 fr. (Verschijnt viermaal per jaar).

Dit nieuw tijdschrift uitsluitend gewijd aan de studie der streektaalen «wil niet alleen een verzameling van wetenschappelijke en populaire wetenschappelijke bijdragen zijn, maar daarnaast ook een vraagbaak voor hen, die zich voor dialectstudie interesseren. Daartoe zal het in vaste rubrieken de aandacht vestigen op nieuwverschenen boeken, ook op tijdschriftartikelen, zowel uit buitenland als binnenland, die voor deze studie van belang zijn. Bovendien zal de redactie graag antwoord geven op de vragen naar inlichtingen, die haar uit de lezerskring worden gesteld». (Uit Ter Inleiding, blz. 2).

Ziehier de inhoud van deze eerste aflevering:

Ter Inleiding, blz. 1-2; Jo Daan: Wat is een hereboer? blz. 3-5; B. van den Berg: De conjugatie van het praesens in de Noordnederlandse dialecten, blz. 6-13 (Met twee kaarten); L. Grootaers: Zuidlimburgse sleeptoon en stoottoon in samengestelde woorden, blz. 14-17; A. Weynen: Horren? blz. 18-19; Fr. Van Coetsem: De semantische ontwikkeling van de Vlaamse uitdrukking van den alf geleed zijn, blz. 20-26 (Ook zeer interessant op het gebied van het volksgeloof); J. L. Pauwels: De lijdende vorm in het Aarschots dialect, blz. 27-29; A. Weynen: Wat is een Kuvels? blz. 30-31; Fr. Vanacker: Over enkele meervoudsvormen van voegwoorden, blz. 32-45 (Met kaart. Dit artikel wordt vervolgd); A. Weynen: Een kerkelijk feest en de datering van een taalverschijnsel, blz. 45-48 (Met kaart. Het betreft het Noordbrabantse versje:

Sunte Lucei (13 December)
Dan lengt den tei
Alle daag enen haoneschrei.

tegenhanger van het Franse:

A la Sainte Luce
Les jours allongent
Du saut d'une puce.

Die spreuk moet dus dagtekenen van vóór 1582, toen de Gregoriaanse tijdrekening werd ingevoerd in de Katholieke provinciën der Nederlanden. Toen werd de kalender ineens tien dagen verder gezet).

Aan alle belangstellenden in de dialectstudie, zo nauw verwant met de volkskunde, wordt dit met zorg uitgegeven tijdschrift ten zeerste aanbevolen.

F. V. ES.

THEYS (Constant). — *Geschiedenis van Dworp. Met een voorbericht van Dr J. Lindemans, lid der Koninklijke Vlaamse Academie. Uitgave van het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant. Brussel, Drukkerij A. Hessens, 1948. 402 blz. Geïllustreerd met pentekeningen door Leo en Adolf Theys, met foto's en kaarten en met een uitslaande kaart van Dworp naar P. C. Popp (1842). Prijs: Ingenaaid 110 fr. ingebonden 130 fr. Te verkrijgen bij dhr. Van Roy. Gemeentesekretariaat te Dworp. Postrekening nr. 4673.29.*

De heer Constant Theys, de noeste, onvermoeibare geschiedvorser uit St. Genesius-Rode, reeds bekend door zijn degelijke dorpsmonografieën van Ruisbroek (1940) en van Drogenbosch (1942), levert met deze studie nogmaals waar van de bovenste plank, Gans het leven van Dworp is er onder zijn verschillende aspecten in weerspiegeld. De geschiedenis van dorp en kerk met de feodale instellingen, het kerkelijk, het bestuurlijk, het sociaal, het economisch en het cultureel leven, dat alles vinden wij in deze naar een rationeel plan opgebouwde, flink gedocumenteerde, tot in de minste bijzonderheden uitgewerkte monografie terug. De toponymist treft er een lijst van 624 plaatsnamen aan, verklaard door Dr J. Lindemans. De folklorist vindt er ook zijn gading, vooral in de hoofdstukken gewijd aan het sociaal en aan het kerkelijk leven, alsook aan de demografie. Volledige registers der plaatsnamen en der persoonsnamen vergemakkelijken het raadplegen van het boek. Met één woord een wetenschappelijke studie die ver het dilettantenwerk, dat zoveel dorpsmonografieën ons biedt, overtreft en als een model op het gebied der dorpshistoriografie mag gelden.

Een woord van lof ook voor de illustrators en de uitgever. Een werk dat wij onze lezers zeer aanbevelen.

F. V. ES.

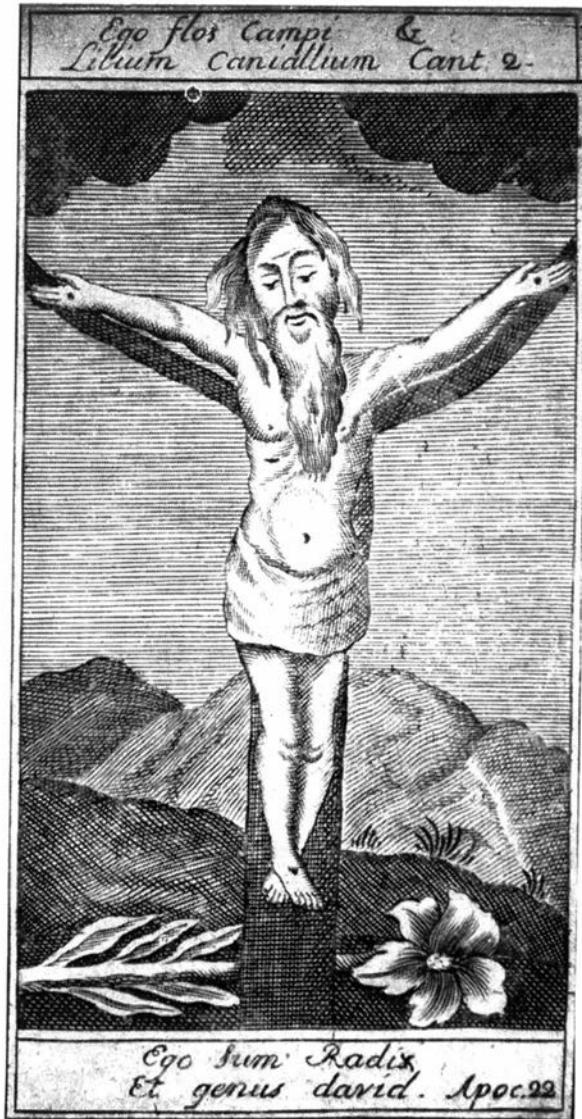
D. J. VAN DER VEN. *Asselt aan de Maas. Eindhoven, N. V. Uitgeverij « De Pelgrim », 1948.*

Deze omvangrijke monografie over het kleine, lieve dorpje Asselt aan de Maas geeft veel meer dan de titel zou laten vermoeden. Het is een magistrale poging van wege een folklorist de volledige « heemcultuur » van een brokje Limburgs vaderland in al zijn bijzonderheden te beschrijven. Natuurlijk veronderstelt een dergelijke ontleding niet enkel folkloristische onderlegdheid en flair, maar ook vertrouwdheid met de archaeologische, historische en taalkundige disciplines, zoals dialectkunde en toponymie. Voor deze onontbeerlijke onderdelen van zijn onderzoek heeft de Hr. Van der Ven aan de beste bronnen geput, zonder persoonlijk partij te kiezen, tenzij om de treffende, maar niet altijd overtuigende, overeenkomsten met bepaalde folkloristische geplogenheden aan te wijzen. Dit is bv. het geval in het hoofdstuk over Asselt in de Romeinse en Vikingen tijd, waar nogal sterk de nadruk wordt gelegd op de aloude draken-cultuur, die in de folklore langs de Maasboorden in het drakensteken van St. Joris schijnbaar voortleeft. Het Asselter kerkje, het befaamde Rozenkerkje, staat natuurlijk in het midden van des schrijvers beschouwingen, die hierin een gepaste gelegenheid vindt om de volkskunde te behandelen in verband met de bekende Asselter Sacramentsprocessie met haar Italiaans-aandoende zand- en bloemtapijten. De Hr. Van der Ven verzuimt evenmin de gelegenheid om de aandacht van de folkloristen te trekken op het ter plaatse bestaande heemkunde-museum. Voor de folklorist zijn verder belangrijk de hoofdstukken over de huiscultuur, het heemvolk en vooral het dorpsgezicht en Aartjes bruiloft.

Het royaal uitgegeven boek is bovendien rijkelijk geïllustreerd: 32 illustraties buiten en 67 in de tekst. Een met dergelijke luxe uitgegeven dorpsmonografie is iets enigs in onze nochtens rijke dorpsbeschrijvingsliteratuur. Men beseft dat dit niet enkel een daad is van folkloristische wetenschap, maar vooral een daad van liefde voor het Limburgse heemvolk. We wensen het fraaie boek dan ook in handen van velen in België, die hun streek liefhebben, in 't bijzonder van de Limburgers, die hun Limburg een liefdevol hart toedragen, vooral wanneer ze door hun ambtsbezigheden ervan verwijderd leven.

P. D. K.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Het wondere Kruis van Deinze.

(Afbeelding van het 18^e eeuwse bidprentje, gedrukt bij de Goesin te Gent).